

Препорака CM/Rec(2020)2 на Комитетот на министри на државите членки за вклучување на историјата на Ромите и/или Патувачите¹ во наставните програми и материјали

(усвоена од Комитетот на министри на 1 јули 2020
на 1380-от состанок на замениците министри)

Комитетот на министри на Советот на Европа, согласно член 15.6 од Статутот на Советот на Европа,

Укажувајќи дека долгогодишното историско присуство на Ромите и Патувачите во Европа сеуште не е соодветно признато во образовните системи и дека нивниот придонес во европското културно наследство е потценет во формалното и неформалното образование, како и општо земено во јавноста;

Признавајќи дека образованието и поголемото познавање на јавноста за придонесот на Ромите и/или Патувачите во културното наследство на нивните земји може да допринесе кон продлабочување на разбирањето, интеркултурниот дијалог и заемното почитување;

Тргувајќи од тоа дека историјата и колективната меморија на Ромите и/или Патувачите традиционално се пренесува од генерација на генерација преку говорна нарација;

Имајќи ги предвид бројните примери на постојана маргинализација на Ромите и Патувачите и укажувајќи дека изучувањето на историјата може да придонесе за подобрување на односите помеѓу припадниците на заедниците на Ромите и/или Патувачите и нивните соодветни држави;

Признавајќи дека, според оценките, најмалку 500.000 Роми, Синти и Јениши и припадници на други заедници етикетирано како “Зегуенер” (Цигани) беа истребени за време на Втората светска војна од страна на нацистичкиот режим и неговите сојузници;

Имајќи предвид дека наставата во училиштата за Холокаустот извршен од страна на нацистичкиот режим и неговите сојузници и другите дела сторени врз Ромите и Патувачите низ цела Европа може да биде делотворно средство во борбата против сите форми на омраза, дискриминација и предрасуди, како и за справување со радикализацијата, негирање на Холокаустот и повторување на злodelата;

Сметајќи дека наставата по историја претставува една од најзначајните алатки кои придонесуваат кон елиминирање на предрасудите и унапредување на знаењето за различните групи, кои се од исто географско подрачје и споделуваат заедничка историја;

Водејќи сметка дека историјата на Ромите и Патувачите е тесно поврзана со општествениот напредок постигнат во изминатите векови и фактот дека Ромите и Патувачите нема можност да ги уживаат придобивките од тој напредок (вклучително вработување, образование, здравствени услуги, домување, социјална заштита), што од друга стана резултираше со нееднакво остварување на социјалните права за што говорат наодите од следењето на состојбите на Европскиот комитет за

¹ Изразот „Роми и Патувачи“ се употребува од страна на Советот на Европа за да се означи широкиот спектар на разновидни групи опфатени со работата на Советот на Европа во оваа област. Тука влегуваат од една страна а) Роми, Синти/Мануши, Цале, Каале, Романишале Бојаш/Рудари; б) Балкански Египќани (Египѓани и Ашкали); в) Источни групи (Дом, Лом и Абдал); а од друга стана, групи како Патувачи, Јениши и други кои административно се означуваат како „лица кои патуваат или лица во движење“, како и лица кои себеси се идентификуваат како Цигани. Оваа фуснота само ги појаснува изразите, таа не содржи дефиниција за Ромите и/или Патувачите.

социјални права во однос на спроведување на ревидираната Европската социјална повелба ((ETS No. 163);

Тргувајќи од определбите содржани во Декларација усвоена на третиот Самит на шефовите на држави и влади на Советот на Европа (Варшава, 2005) за “негување на европскиот идентитет и единство втемелени врз основните вредности, почитување на нашето заедничко наследство и културната разноликост”;

Имајќи го предвид Акцискиот план за борба против расизмот, ксенофобијата, антисемитизмот и нетолеранцијата усвоен на првиот Самит на шефовите на држави и влади на Советот на Европа (Виена, 1993) и повикот за „унапредување на образованието во областа на човековите права и почитувањето на културната разноликост; зајакнување на програмите насочени кој отстранување на предрасудите во наставата по историја, нагласување на позитивното меѓусебно влијание помеѓу различните земји, религии и идеи во историскиот развој на Европа”;

Имајќи ја предвид Завршната декларација усвоена на 25-тата Сесија на Постојаната конференција на министрите за образование на Советот на Европа посветена на „Обезбедување демократија преку образование“ (Брисел, 11-12 април 2016);

Водејќи сметка за Декларацијата на Ромите усвоена во Стразбур во 2010, со која државите членки на Советот на Европа се согласија „да преземат мерки со кои се негува познавањето и разбирањето на културите/културата, историјата и јазиците на Ромите”;

Повикувајќи се на Тематскиот акциски план на Советот на Европа за инклузија на Ромите и Патувачите (2016-2019) каде, меѓу другите цели, е посочена конкретна цел „да се дејствува во насока на интегрирање во наставни елементи за историјата на Ромите и Патувачите во училиштата, на кој начин ќе се допре до учениците и студентите Роми и Патувачи, а исто така и до оние кои припаѓаат на други заедници”;

Имајќи го предвид членот 12 од Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства (ETS No. 157), кој предвидува дека: “[д]Договорните страни, таму каде е соодветно, ќе преземат мерки во областа на образованието и истражувањето за да се поттикне познавањето на културата, историјата, јазикот и религијата на нивните национални малцинства, како и на мнозинството. Во оваа смисла, договорните страни, меѓу другото, ќе обезбедат соодветни можности за обука на наставниците и пристап до учебници, како и ќе овозможат контакти помеѓу студентите и наставниците од различни заедници”;

Тргувајќи од Препораката CM/Rec(2011)6 на Комитетот на министри на државите членки за интеркултурниот дијалог и перцепцијата за другите преку наставата по историја, Препораката CM/Rec(2009)4 на Комитетот на министри на државите членки за образованието на Ромите и Патувачите во Европа, Препораката Rec(2001)15 на Комитетот на министри на државите членки за наставата во Европа на дваесет и првиот век и Препораката Rec(2000)4 на Комитетот на министри на државите членки за образованието на децата Роми/Цигани во Европа;

Повикувајќи се на Резолуцијата 2153 (2017) на Парламентарното собрание на Советот на Европа за „Унапредување на инклузијата на Ромите и Патувачите”, Резолуцијата 2106 (2016) на Парламентарното собрание за „Обновена посветеност во борбата против антисемитизмот во Европа”, Резолуцијата 1927 (2013) на Парламентарното собрание за „Ставање крај на дискриминацијата на децата Роми”, Препораката 1880 (2009) на Парламентарното собрание за „Настава по историја во конфликтни и пост-конфликтни области” и одговорот на истата усвоен од страна на Комитетот на министри, Препораката 1283 (1996) на Парламентарното собрание за “Историја и настава по историја во Европа” и одговорот на истата усвоен од страна на Комитетот на министри;

Повикувајќи се на Резолуцијата 403 (2016) на Конгресот на локални и регионални власти на Советот на Европа за положбата на Ромите и Патувачите во контекст на засилен екстремизам, ксенофобија и мигрантска криза во Европа;

Повикувајќи се на Општата препорака бр.3 на Европската комисија за борба против расизам и нетолеранција (ЕКРИ) за борбата против расизмот и нетолеранцијата во однос на Ромите/Циганите, Општата препорака бр. 10 за политиките на Европската комисија за борба против расизам и нетолеранција во и преку образовниот систем, Општата препорака бр. 13 за борба против анти-циганизмот и дискриминацијата против Ромите и Општата препорака бр.15 за борба против говорот на омраза;

Имајќи ја предвид Резолуцијата на УНЕСКО за сеќавање на Холокаустот од 2007;

Тргувајќи од Акцискиот план на Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ) за унапредување на положбата на Ромите и Синтите во регионот на ОБСЕ усвоена во 2003, со кој им се препорачува на државите членки на ОБСЕ „да ја вклучат историјата и културата на Ромите во образовните текстови, а особено за искуствата што Ромите и Синтите ги доживеа за време на Холокаустот“;

Водејќи сметка за Декларацијата на Меѓународниот форум за Холокаустот одржан во Стокхолм во јануари 2000 и работата на Меѓународната алијанса за сеќавање на Холокаустот (IHRA) за унапредување на истражувањето, образованието и сеќавањето на прогонството на Ромите за време на Холокаустот;

Им препорачува на владите на државите членки, во согласност со нивните уставни системи и националните, регионалните и локалните политики, прилики и надлежности, особено во областа на основното, средното и високото образование:

- да ги применуваат принципите и предлог активностите кои се предвидени во прилогот кон оваа препорака;
- да им обрнат внимание на министрите за образование и другите релевантни чинители, а посебно на одборите за образование на национално, регионално и локално ниво;
- да ја преведат оваа препорака на службените јазици на државите членки; и
- да ја оценат примената на препораката по истекот на пет години, како и во последователните петгодишни периоди.

Прилог кон Препораката CM/Rec(2020)2

Принципи и предлог активности за вклучување на историјата на Ромите и/или Патувачите во наставните програми и материјали

I. Цели на препораката

Оваа препорака има за цел да поттикне вклучување на историјата на Ромите и/или Патувачите, вклучително и сеќавањето на Холокаустот на Ромите, во наставните програми и материјали во образовниот систем во насока на градење култура на толеранција и почитување во училиштата; развивање свест за историјата и совесност меѓу сите ученици; потврдување на идентитетот на Ромите и/или Патувачите и јакнење на разбирањето дека Ромите и/или Патувачите се составен дел на националните и европските општества.

Се смета дека за вклучување на историјата на Ромите и/или Патувачите не се потребни дополнителни часови во наставата, туку истата треба да интегрира во различни наставни предмети како историја, граѓанско или општествено образование, литература, религија или етика, уметност или јазици, така што има ограничени или никакви буџетски импликации.

Исто така, се смета дека наставата за историјата на Ромите и/или Патувачите ќе придонесе кон натамошно развивање на бројни компетенции (демократско граѓанство, човекови права, родова еднаквост, социјални вештини, интеркултурно разбирање, итн.) коишто им се потребни на учениците и студентите за да го продлабочат разбирањето на историскиот и политичкиот напредок, како и да се овозможи различна перспектива и гледање на општествените и културните феномени.

Изготвувањето на соодветни наставни материјали може да се надгради над постојните материјали коишто се развиени и се достапни на интернет страницата на Советот на Европа и на другите меѓународни организации и, при што истите ќе треба да се прилагодат на националниот контекст во тесна соработка со претставниците на заедниците на Ромите и/или Патувачите.

II. Дефиниции

За целите на оваа препорака:

Анти-циганизам е посебна форма на расизам, идеологија заснована на расна супериорност, форма на дехуманизација и институционален расизам кој се храни со историска дискриминација, којшто меѓу другото се изразува со насилство, говор на омраза, експлоатација, стигматизација и најочигледен вид на дискриминација.²

Изразот „Холокауст на Ромите“ се употребува во согласност со тековните практики на Советот на Европа и заклучоците и препораката усвоени на Конференцијата на тема „Заборавени гласови“, организирана од Европскиот форум на Ромите и Патувачите (ERTF) во соработка со Советот на Европа, која се одржа во парламентот на Романија во Букурешт на 7 април 2016.

Со оваа препораката не се зазема став по однос на изразот во ромскиот јазик кој се употребува во даден националниот контекст за да се означи Холокаустот на Ромите. Заклучоците од Конференцијата на тема „Заборавени гласови“ потврди дека постојат различни изрази коишто ги користат Ромите во различни делови на Европа за да се означи Холокаустот на Ромите, како „Самударипе(н)“, „Мударипе(н)“, „Фар(р)ај(и)мос“, „пор(р)ајмос“ или „Кали Траш“.³ Националните власти, во тесна соработка со националните/локалните заедници на Ромите и академската заедница, може да изберат најсоодветен лингвистички израз или изрази кои ќе се користат во наставата за историјата на Ромите. Меѓутоа, битно е наставниците да знаат и да сигнализираат за постоење на различни изрази во ромскиот јазик кои се употребуваат за да се означи Холокаустот на Ромите.

Наставата за историјата на Ромите и/или Патувачите може да ја вклучува, каде тоа е релевантно, и културата на Ромите и/или Патувачите. Наставата може да интегрира преку различни наставни предмети, како историја, граѓанско или општествено образование, литература, религија или етика, уметност, музика или јазици.

Изразот „наставни материјали“ треба да се сфати во поширока смисла и да вклучува учебници, наставни планови, отворени образовни ресурси и дигитални педагошки материјали.

Изразот наставни методи, во смисла на оваа препорака, се однесува меѓу другото на неформалното образование и вон-наставните активности, интерактивна настава, посета на одредени локалитети, жива историја и живи библиотеки, раскажување на случувања, социјални медиуми, изложби, студиски посети, размена на ученици, собири, обуки, работилници и семинари.

III. Принципи и предлог активности

1. Во наставата за историјата на Ромите и/или Патувачите и нејзиното интегрирање во наставните програми и материјали на национално ниво треба:

- а. да се вклучи балансирана и контекстуализирана настава за историјата на Ромите и/или Патувачите, која истовремено ќе го отсликува нивното присуство и историскиот контекст на национално ниво, како и заедничката историја како луѓе кои се присутни во Европа со векови;
- б. да се вклучи информации и содржини за придонесот на Ромите и Патувачите во националната економија, посебно во трговијата и занаетлиството, сточарството, при што ќе се опфатат различни аспекти на историјата и културата на Ромите и/или Патувачите, на пример преку раскажување на случувања, литература, религија, музика и традиции, како и нерамномерниот општествен развој и нееднаквиот пристап и правата на кои тие се изложени;
- в. имајќи предвид дека наставата по историја има допирни точки со наставата по другите предмети, да се вклучат информации за историјата на Ромите и/или Патувачите во другите наставни предмети, како економија, граѓанско и општествено образование, литература, религија или етика, уметност, музика и јазици;
- г. да се обезбеди, или таму каде што државата нема директни надлежности на регионално или локално ниво, да се поттикне настава за историјата на Ромите и/или Патувачите на локално ниво на сите ученици и студенти;
- д. во рамки на општата рамка за образование, иницијативите за човекови права, еднаквоста, недискриминација, и како средство за борба против новите облици на криминал против човечноста

² Европска комисија против расизам и нетолеранцијата (ECRI), Општа препорака бр. 13 за борбата против анти-циганизмот и дискриминацијата на Ромите, усвоена на 24 јуни 2011.

³ „Самударипе(н)“ или „Мударипе(н)“ значи „убиство на сите“ и потсетува на еврејскиот израз „Шоах“ (уништување). „Фар(р)ај(и)мос“ или „пор(р)ајмос“ значи „она што се јаде/ждере“, меѓутоа може да биде навредлив израз во одредени варијанти на ромскиот јазик. „Кали Траш“ може да се преведе како „црна трагедија“ или „црн ужас“.

кој може исто така да ги загрози и Ромите и/или Патувачите, да се подигне јавната свест за анти-циганизмот како посебна форма на расизам и негирање на нивниот статус на жртви на Холокаустот, нагласувајќи ги историските корени на овие предрасуди и нивните поледици за денешниот говор на омраза и насилството кон Ромите и/или Патувачите;

ѓ. да им се овозможи на претставниците на организациите и заедниците на Ромите и/или Патувачите, во соработка со заедниците на училиштата кои се засегнати, да се остваруваат директни средби со учениците/студентите за да разговараат и да им укажат на одредени аспекти од историјата на Ромите и/или Патувачите, како и да ги споделат непосредни сведоштва;

2. При изготвувањето или ревизијата на наставните материјали и наставните методи треба:

а. да се изготват флексибилни наставни програми и интерактивни педагошки пристапи со кои се признаваат и почитуваат културните разлики, се промовира различноста и се вклучува мулти-перспективен пристап за да се покаже сложеноста на историјата во нејзината целовитост, како и да се обезбеди заеднички историски пристап;

б. да се обезбеди наставната програма по историја и граѓанското образование посебно да го отслика начинот на кој активностите и ставовите на обичните поединци и групи на луѓе ја граделе и формирале историјата на европските општества;

в. да се води сметка за историските извори со цел справување со анти-циганизмот, говорот на омраза, пропагандата и лажните вести;

г. да се анализира и да се ревидира наставната програма во училиштата, со посебен акцент на наставната програма по историја, со цел да се вклучат содржини поврзани со историјата и културата на Ромите и/или Патувачите во општата наставна програма по историја;

д. да се анализираат и ревидираат учебниците со цел да се отстранат стереотипите во однос на Ромите и/или Патувачите; во наставата по уметност и литература, која се однесува на раните периоди каде се користат изрази поврзани со анти-циганизмот, да се изготват наставни материјали во кои ќе се контекстуализира таквата содржина како дел од историјата на анти-циганизмот и да се обезбеди критичко разбирање на нејзината контроверзна природа, која може да се предава само на студенти кои се способни, на апстрактно ниво, да ја разберат природата на текстовите во историските документи;

ѓ. за да се спроведат двете горе-споменати активности, треба да се идентификуваат можности за вклучување на историјата на Ромите и Патувачите во наставата и наставниот процес, истите да ажурираат и прилагодат на дадениот национален контекст; како и да се изготви конкретен план за ревидирање на наставните материјали и наставни методи во соработка со заедниците на Ромите и/или Патувачите и граѓанското општество, академската заедница, педагошките институти и професионалните здруженија на наставниците;

е. да се користат постојните наставни, педагошки и истражувачки материјали и публикации за историјата на Ромите и/или Патувачите изготвени од меѓународните организации како Советот на Европа, Агенцијата на Европската Унија за фундаментални права (FRA), УНЕСКО (UNESCO), Меѓународната алијанса за сеќавање на Холокаустот (IHRA), Фондацијата/Институтот Шоах за визуелна историја и образование при Универзитетот на Јужна Каролина (USC), Европскиот институт за уметноста и културата на Ромите (ERAC), Европската асоцијација за едукаторите по историја (EUROCLIO), и други институции;

ж. да се изготват дополнителни високо-квалитетни наставни материјали и материјали за обука во соработка со заедниците на Ромите и/или Патувачи, граѓанските организации и академската заедница, со цел да се надградат или надополнат постојните ресурси.

3. Наставата за Холокаустот и другите прогонувања на Ромите треба:

а. да биде составен дел од наставата и учењето за Холокаустот на нацистичкиот режим и неговите сојузници и други дела сторени врз Ромите и Патувачите насекаде во Европа, а тоа треба да биде дополнето со предавање и учење за релевантни епизоди од историјата кога Ромите и/или Патувачите не биле жртви;

б. да содржи позитивни примери од историјата на Ромите и/или Патувачите, нивниот придонес во културното наследство на локално, национално и европско ниво и активната улога на Ромите, Синтите и Јениши во анти-нацистичките и анти-фашистичките движења;

в. покај воведување на посебна глава за Холокаустот на Ромите, таму каде е релевантно, да се посочат други битни форми на прогонување на Ромите и/или Патувачите во Европа (политики против бездомници и питачи, повреди на правата на родителите и децата, присилна асимилација, присилно населување, присилна стерилизација, политики на затворање и депортација, итн.);⁴

г. да се вклучат активности за сеќавање на Холокаустот на Ромите во формалното и неформалното образование поврзани со 2 август (Европскиот меморијален ден на Холокаустот на Ромите) или друг пригоден датум во дадениот национален контекст, на пример годишнини и локалитети поврзани со затворањето или депортацијата на Ромите во концентрациони кампови, како и одбележување на тие датуми во учебната година.

4. Активностите за обука на образовните кадри треба:

а. да вклучат експерти и академски работници кои ја познаваат историјата и културата на Ромите кои ќе ги обучуваат наставниците, едукаторите, директорите на училиштата, кадрите вработени во министерствата за образование, а таму каде што е потребно и останатиот педагошки кадар за да се стекнат со знаење за историјата на Ромите и/или Патувачите;

б. да воведат задолжителна и систематска обука заснована на стекнување компетенции, интеркултурен образовен дијалог и модули за почитување на различностите во почетната и континуираната обука на наставниците.

5. Вон-наставните активности треба:

а. да ја јакнат свеста на јавноста и општата популација, а посебно на младите за историското присуство на Ромите и/или Патувачите во Европа и нивниот придонес во локалната, националната и европската историја;

б. да вклучат активности за одбележување на значајни датуми за Ромите, како 8 април (Меѓународниот ден на Ромите), 16 мај (Денот на отпорот на Ромите), 2 август (Европски меморијален ден на Холокаустот на Ромите), 5 ноември (Светскиот ден на ромскиот јазик), или други пригодни датуми во националниот контекст;

в. да подржат учеството на ученици/студенти во студиски посети кои ќе овозможат запознавање и посета на места поврзани со историјата и културата на Ромите и/или Патувачите, со посебен осврт на комеморативни места, локалитети и музеи кои служат како спомен обележја.⁵

6. Истражувањата за историјата на Ромите и/или Патувачите треба:

а. да поттикнуваат и промовираат, таму каде е возможно, доделување грантови или други поволности за академската заедница, истражувачките центри и културните институции, посебно обрнувајќи внимание на историските документи и артефакти поврзани со културата на Ромите и/или Патувачите, коишто треба да биде вклучени во постојните колекции и збирки на сведоштва, посебно оние кои датираат од Втората светска војна и се поврзани со нивниот традиционален начин на живот.

б. да бидат достапни на интернет и да имаат одобрение да се користат за образовни цели.

7. Националната и меѓународната соработка за историјата на Ромите и/или Патувачите треба:

а. да биде конкретна, одржлива и ефективна и да ги вклучи релевантните национални чинители, посебно наставниците и обучувачите, меѓународните организации и претставници на академска заедница кои се активни во областа на истражувањето и унапредувањето на знаењето за историјата и културата на Ромите и/или Патувачите и да се негува соработка со Меѓународната алијанса за сеќавање на Холокаустот (IHRA), со цел унапредување на образованието и сеќавањето за Холокаустот на Ромите;

⁴ Види кратка фактографска информација на Совет на Европа за историјата на Ромите: www.coe.int/education/roma.

⁵ Одредени музеи, како Лувр и Прадо, имаат посебни поставки за присуството на Ромите во уметнички слики, скулптури, итн. Во рамки на проектот на Советот на Европа „Претставување на Ромите во најголемите музејските колекции во Европа“.

б. да опфати прекугранична културна соработка и едукација помеѓу врсници по однос на наставата за историјата на Ромите и/или Патувачите и споделување (таму каде што е возможно и прилагодување) на постојните наставни средства, материјали и публикации;

в. да вклучи невладини организации (НВОи), особено НВОите на Ромите и/или Патувачите и оние кои делуваат во областа на образованието, со цел активно учество во подигањето на свеста за историјата на Ромите и/или Патувачите и тоа како на општата јавност, така и меѓу Ромите и/или Патувачите кои понекогаш не ја познаваат сопствената историја;

г. да промовира вклучување на наставата за историјата на Ромите и Патувачите во работата и дејствувањето на националните и меѓународните НВОи, како што се ЕУРОЦЛИО (EUROCLIO)⁶ или Европа Ностра федерацијата (Europa Nostra federation).⁷

⁶ Види <https://euroclio.eu/>

⁷ Види <https://www.europanostra.org/>